पेज - 5
- 20×13×0.1 c.m.

विषय - व्याकरण

उत्पूर्वाच्छिदेः ल्यप् । उच्छित्वा: मृदः स्वजच्छेत

... ...

ईश्वरो विचारितो । ईश्वरो विलिखितः । विचारितुं - विलेखितुं ।

---

(2) संवत - 1941

लेखक - केशारामप्रयाकर

विषय - वेदान्तसार (दर्शन)

पेज - 2
- 23×14.5×0.1 c.m.

त्यमगन्धावच्चगन्धरसादे निषेधः इतु

... ...

विराजते यत्रास्ते सीताधाजाई रघुनाथजग...

गुरु?

N 3-26

यतीति सिद्धे तन्त्रसन्तानेहलि चेति दीर्घः = ४

उत्पूर्वाच्छिषेः क्यप्। उच्छिष्यः। मृङ् स्तृञ् ध्वृञ् एभ्यो यत्। मर्यः।
स्तर्या। ध्वर्यः। खनेर्यत्ण्यतौ। खन्यः खान्यः। यजेर्यः। कृत्य
ल्युटो बहुलमिति कर्मणि देवयज्यायै। आङ्पूर्वात् पृच्छेः क्यप्। आपृ
च्छ्यं धरुणं वाज्यर्षति। सीव्यतेः क्यप् षत्वं च। प्रतिषीव्यः। ब्र
ह्मणि वदेर्ण्यत्। ब्रह्मवाद्यम्। लोके तु वदः सुपि क्यप् यतौ। भ
वतेः स्तौतेश्च ण्यत्। भाव्यः। स्ताव्यः। उपपूर्वाच्चिनोतेर्ण्यत् आ
यादेशश्च पृडे उत्तरपदे। उपचाय्यपृडम्। हिरण्य इति वक्त
व्यम्। उपचेयपृडमेवान्यत्। मृड सुखने पृड चेत्यस्मादिगु
पधलक्षणः कः। छन्दसि वनसनरक्षिमथाम् ३।२।२३ ए

ऋच्छतीत्यायां ग्रहिज्यादिसंप्रसारणम् = २

हिरण्ये अभिधेये इत्यर्थः = २

उपचाय्यं तत् पृडं चेति कर्मधारयः = २

वनषणसंभक्तौ र दापानवनेमन्या विलोऽनेरभ्य := १
वनषणसंभक्तावितिप्रादिगणेन सह निर्दिष्टयोरेव
ग्रहणान्नतु वनयावने षणपने इतिताना दि कयो:सा न

धीति पंथानं रक्षयंतीति
विग्रह: = २

गां सनतीति सुबामादि
त्वात्षत्वम् = २

५ वंधक
त्वात् = २

न्य: कर्मण्युपपदे इन्स्यात् । बुह्लवनिं च्छ्वा दत्रवनिं । उननोगो
ला न्नियम् - येपथां वपथिरक्षय: । वनरक्षो पथिरक्षी । हविर्म
थीनामभि । छंदसि सह: ३।२।६३ ण्विः स्यात् । पृतनाषाट् व
हश्च ३।२।६४ चाग्वत् दित्यवाट् योगविभाग उत्तरार्थ: कव्य
पुरीषपुरुष्येषु ञ्युट् ३।२।६५ एषु वहेर्ञ्युट् स्याच्छंदसि क
व्यवाहन: पुरीषवाहन: पुरीष्यवाहन: हव्येऽनंतः पादम्
३।२।६६ अग्निश्च हव्यवाहन: । पादमध्ये तु वहश्चे तिण्वि
रेव । हव्यवालग्निरजेर: पिता न: । जनसनखनक्रमगमो
विट् ३।२।६७ विड्नोरित्यात्वम् अब्जा: । गोजा: । गोषा इंद्रो

पंथानं रक्षतीति
विग्रह: = २ हवि
मंथतीति विग्रह: = २

नृ रसाहं पुरोधा
येत्यत्र तु णिजं ता
द्विच् =

अंत:शब्दो मध्यवा
ची पादमध्ये चेन्न
पदांत इति फलि
तोर्थ: = ४

अत्र ऽस्मल: द्वयोश्चास्य स्वरयोर्मध्यमेत्य संपद्यते सऽकारो लकार इ
ति प्रातिसाख्ये विहित: = २

५

श्वेतशब्दे कर्तृवाचिन्युपपदे वहेः कर्मणि ण्विन् उक्थे कर्मणि कारणे चोपपदे शंसतेः प्रत्ययः नलोपश्च पुरः पूर्वस्य दाशृ दा

हलदंता [illegible] दिति सप्तम्या अलुक् =२
श्वेतादि पूर्वेभ्यो वहादिभ्यो ण्विन् अन्तोदात्तः कार्या र्थं निपातनम् =२

नइत्यादे ङित्वे कर्मणि चप्रत्ययः =२

वृषा असि। सनोतेरन इति षत्वम्। इयं कृष्णो भर्वि हरत्वा इत्वा रूज न। आदौ धकाः पूर्वसायश्च कृष्टीः। अग्रे गाः॥ मंत्रे श्वेतवहोक्थशस्पुरोडाशो ण्विन् ३।२।७१ श्वेतवाहादीनां डस्पदस्येति वक्तव्यम्। यत्र पदत्वं भावि तत्र ण्विनोऽपवादो डस् वक्तव्य इत्यर्थः। श्वेतवाः श्वेतवाहौ श्वेतवाहः। उक्थानि शंसति उक्थशा यजमानः उक्थशासौ उक्थशासः। पुरो दाशयते दीयते पुरोडाः [illegible] अवे यजः ३।२।७२ अवयाः अवयाजौ अवयाजः। अवयाः श्वेतवाः पुरोडाश्च ८।२।६७ एतेषां संबुद्धौ कृतदीर्घा निपात्यन्ते चादुक्थशाः। विजुपे छन्दसि ३।२।७३

पदत्वं भावीति ङसन्तस्येत्यर्थः =४
श्वेता एवतं वहन्ति श्वेतवाईन्द्रः अन्तस्य सन्तस्येति दीर्घः =५

नलोपे कृतेऽन्त उपधाया इति दीर्घः =५

ननु छन्दसीति व्यर्थं मंत्रे इत्यनुवृत्तेरेव भाषायां न भविष्यतीति चेत्सत्यम् ब्राह्मण संग्रहार्थं छन्दोग्रहणं - मंत्रव्यतिरिक्तो वेदभागो ब्राह्मणं तदुक्तं तच्चोदकेषु मंत्राख्या शेषे [illegible] ब्राह्मणशब्दः =१

६

उपेउपपदे यजेर्विच् । उपयट् । आतो मनिन् क्वनिब्वनिपश्च ३।२।७४ सुप्युपसर्गे चोपपदे आदन्तेभ्यो धातुभ्यश्छन्दसि विषये मनिन् क्वनिप् वनिप् विच् इत्येते प्रत्ययाः स्युः चाद्विच् सुदामा । सुधीवा । सुपीवा । भूरिदावा घृतपावा । विच् । कीलालपाः

८५×३ घृतपास्येति त्वम् = ४

बहुलं छंदसि ३।२।८८ उपपदान्तरेपि हन्तेर्बहुलं क्विप् स्यात् मातृहा । पितृहा छंदसि लिट् ३।२।१०५ भूतसामान्ये । अहं द्यावापृथिवी आततान । लिटः कानज्वा ३।२।१०६ क्वसुश्च ३।२।१०७ छंदसि लिटः कानच्क्वसू वा स्तः चक्राणा वृष्णिम् । छंदसि परेपि आयामपि क्यच्व के

बृहत्सूक्ष्मवृक्षमन्त्र बोधि = ५

४

६

ग्राजुनमोवेलिग्राच्यपदेवृद्धिः = २

सूमिश्रसो वि
सूर्वः ग्राषि षि
लिङ् = ४

भाष्ये। चषालं ये अश्वयूपाय तक्षति। तक्षतीति भाष्ये - उपग्रहः परस्मैपदात्मनेपदे। ब्रह्मचारिणमिच्छते। इच्छतीति भाष्ये। प्रतीपमन्य ऊर्म्मिर्युध्यति। युध्यत इति भाष्ये। मधोस्तृप्ता इवासते। मध्व इति भाष्ये। नरः पुरुषः। प्रधासवीरैर्दशभिर्वियूयाः। वियूयादिति भाष्ये। कालः कालवाची प्रत्ययः श्वोऽग्नीनाधास्यमानेन। लुटो विषये लृट्। तमसो गा अदुक्षत् अधुक्षदिति भाष्ये। मित्रवयश्च सूरयः मित्रा वयमिति भाष्ये। स्वैर व्यत्ययस्तु वक्ष्यते। कर्तृशब्दः कारकमात्रपरः तथा च तद्वाचिनां कृत्तद्धितानां प्रत्ययः

ग्रामिव ब्रियसे इत्यत्र जनुमर्थे इत्यत्र कसेनि[illegible]
कृते ञित्यादिरित्याद्युदात्तत्वे प्राप्ते व्यत्ययेन मध्यो
दात्तता = २

अन्नादाय । अशिविषये च । अवग्रहे विशेषः यजोयशब्दाद
रभ्यलिङाशिष्यङ् लिङ् कारेण प्रत्याहारः तेषां व्यत्ययो भ
वतीत्यादि सूत्रेण व - लिङाशिष्यङ् ३।१।८६ आशीर्लिङि
परे धातोरङ् स्यात् छन्दसि । वचउम् । मंत्रं वोचेमाग्नये । ह
शेरव क्रव्यः । पितरश्च दृशेयम्मातरश्च । अङि ऋदृ
शोऽङि गुणः स्यात् - छन्दस्युभयथा ३।४।११७ धात्वधि
कारे उक्तः प्रत्ययः सार्वधातुकार्धधातुकोभयसंज्ञः स्यात्
वर्धतुत्वात्सुष्टुतयः । वर्धयन्त्विमर्थः आर्धधातुकत्वान्णिलो
लोपः विशृण्वरे सार्वधातुकत्वात् श्नुः श्नाभावश्च उश्नु

वचेराशीर्लिङि अम
स्यादङ्ः वच उम्या
सुट् छन्दस्युभयथे
ति लिङः सार्वधा
तुकत्वे तेनयासुट्
इत्यादेशः वलि
लोपः =४

त्मगन्धवच्चागन्धरसादेर्निषेधः
इत्युं सर्वगन्धः सर्वरसइति याव
द्गन्धरसविधिः न चैकस्मिन्वस्तुनि
गुणतदभावावुपपन्नाविति तस्माद्वि
षयभेदवर्णनेन हि विरोधपरिहारः
कार्यः स च कार्यब्रह्मणि मनोम
यत्वादिः शुद्धे तु अशब्दत्वादीति।
चेन्न विश्वमेवेदं ब्रह्मयस्माद्विश्वमु
पजीवति पतिं विश्वस्यात्मेश्वरं शा
श्वतं शिवमच्युतं यमन्तः समुद्रेक
वयोवयन्ति न तस्य शोकश्च न तस्य
नाम महद्यशः परात्परं यन्महतो।
महान्तं न तत् समश्चाप्यधिकश्च।
दृश्यते न तत्समोपरं हि पुण्डरीका
क्षात्मभूतो न भविष्यति वराहे। नारा
यणात्परो देवे न भूतो न भविष्यति ब्रा
ब्राह्मे नहि विष्णु समाकाचिद्गतिरन्या
भिधीयते॥
इत्येवं सततं वेदा गायन्ते नात्र संशयः॥

२६
वे॰ द॰
सं॰

श्वेताश्वतरे सर्वविश्वकृद्विश्वविदात्म
योनिः ज्ञः॥

काल कालो गुणी सर्वविद्यः।
प्रधानक्षेत्रज्ञपतिर्गुणेशः।
संसारमोक्षस्थितिबन्धहेतुः।
एको देवः सर्वभूतेषु गूढः।

सर्वव्यापी सर्वभूतान्तरात्मा कर्माध्य
क्षः सर्वभूताधिवासः साक्षी चेताः।
केवलो निर्गुणश्च सगुणो निर्गुणो।
विभुर्ज्ञानगम्यो ह्यसौ स्मृतः न हि त
स्य गुणाः सर्वे सर्वैर्मुनिगणैरपि
वक्तुं शक्या वियुक्तस्य सत्वाद्यैरखि
लैर्गुणैः एष आत्मा अपहतपाप्मा
परास्य शक्तिर्विविधैव श्रूयते ततं
नारायणः पर इत्यादि श्रुति स्मृति
भिः नारायणस्यैव परं ततं दिव्यक
ल्याणगुणयोगेन सगुणतं प्राकृतहे
यगुणराहित्येन निर्गुणतमिति विष
यभेदवर्णनेन एकस्यैवावगमात्।

ब्रह्म द्वैविध्यं दुर्वचनमिति दिक्॥
इतिश्री रामानुजाचार्य्यविरचितं वेदान्ततत्वसारःसम्पूर्णम्॥

रामचन्द्रमहं वन्दे दशरथतनयो हरिं॥ राजाधिराजं सर्वेषां साकेतपुरवासिनम्॥१॥ प्रयोध्यानगरी रम्या परव्योम्नि विराजते॥ यत्रास्ते सीतयासार्द्धं रघुनाथो जगद् गुरुः॥२॥
॥न यत्र सूर्य्यो भाति॥
इत्यादि प्रमाणात्॥
लिखि केशोराम ब्रमावार नें गुरुदासपुर सं० १८४० पोष कृष्ण
शुभं रामचंद्राय नमः